

УДК 159.946.3

DOI <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-7>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ ДИТЯЧОГО МОВЛЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ

RESEARCH OF THE EGOCENTRISM OF INFANTILE SPEECH IN PSYCHOLOGY

Радул Ірина Геннадіївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Центральноукраїнський державний педагогічний
університету імені Володимира Винниченкаcemruk@rambler.ru

orcid 0000-0002-3941-2518

Radul Iryna Hennadiivna

Ph.D. in Psychology, Associate Professor

Department of Practical Psychology,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State
Pedagogical University,cemruk@rambler.ru

orcid 0000-0002-3941-2518

Анотація. Мета теоретично дослідити мовленнєвий егоцентризму в дитячій психології.

Методи. Під час вивчення феномену мовленнєвого егоцентризму використовувалися теоретичні методи дослідження, а саме: аналіз, синтез положень, концепцій порівняння, узагальнення, інтерпретація та систематизація теоретичних та емпіричних досліджень.

Результати. Встановлено, що мовленнєвий егоцентризму є віковою особливістю дітей дошкільного віку, і яскраво проявляється також у дітей молодшого шкільного віку. Відкрив феномен егоцентризму у дитини швейцарський психолог Ж. Піаже. Мовлення, яке безпосередньо спрямоване для себе отримало назву егоцентричне мовлення. У дітей дошкільного віку домінує саме таке мовлення, ні до кого не спрямоване.

За критерієм комунікативної спрямованості мовлення дитини Ж. Піаже класифікував на дві великі групи – егоцентричне і соціалізоване. При егоцентричному мовленні дитина не прагне бути слухачем і їй не цікавить чи слухають її ті, до кого вона звертається. Вона має надію що її слухають і розуміють, тому вона і не впливає на інших з метою домогтися щоб її слухали. Вона говорить або для себе, або заради задоволення прилучити когось до своєї безпосередньої дії. Мовлення вважається егоцентричним оскільки, дитина говорить лише про себе і не прагне стати на точку зору співрозмовника чи вплинути на нього. Співрозмовник для неї – випадкова людина.

Протилежним егоцентричному мовленню є соціалізоване мовлення, яке припускає цілеспрямовану передачу інформації, критику, наказ, прохання і погрозу, запитання і відповіді. На відміну від егоцентричного, соціалізоване мовлення має комунікативну спрямованість. Таке мовлення необхідне для взаємодії з оточуючими людьми, для обміну думками.

Дослідження Ж. Піаже, щодо природи мовленнєвого егоцентризму у дітей отримали низку заперечень з боку вітчизняного психолога Л. Виготського. Вчений розглядав і розумів природу егоцентричного мовлення принципово інакше, ніж Ж. Піаже.

З позиції культурно-історичної концепції, Л. Виготського стверджував, що природа дитячого мовного егоцентризму розглядається як соціальна, а всі вищі психічні функції виникають у ході співпраці дитини з дорослими. Інтеріоризуючись, вони стають індивідуально притаманними кожній дитині, перетворюючись у її індивідуальні функції. Згідно з законом розвитку вищих психічних функцій, що виникають спочатку у колективній взаємодії, егоцентричне мовлення є одним з феноменів переходу від мовлення для інших до мовлення для себе, перехід від інтерпсихічних функцій до інтропсихічних. Генетичний розвиток мовлення дитини за Л. Виготським, має таку схему: соціальне мовлення – егоцентричне мовлення – внутрішнє мовлення.

Висновки. Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що для Ж. Піаже егоцентричне мовлення являє собою мовлення дитини зі своєї точки зору, а для Л. Виготського – це мовлення для себе. Поряд з цим, обидва психолога вважали що егоцентричне мовлення є перехідною стадією розвитку мовленні дитини, однак вбачали різні шляхи його розвитку.

Ключові слова: егоцентричне мовлення, мислення, соціалізоване мовлення, психічний розвиток дитини.

Annotation. Purpose. The purpose is to theoretically research speech self-centeredness in child's psychology.

Methods. In the study of speech self-centeredness phenomenon, theoretical methods of research were used, namely: analysis, synthesis of positions, concepts of comparison, generalization, interpretation and systematization of theoretical and empirical researches.

Results. Speech egocentrism has been found to be an age-specific feature of preschool children, and is also clearly manifested within primary school age children. Swiss psychologist Jean Piaget discovered the phenomenon of self-centeredness (egocentrism) in child. Direct self-referred speech is called self-centered (egocentric) speech. Such speech dominates within schoolchildren, and not directed at anyone.

According to the criterion of communicative orientation of the child's speech, J. Piaget classified it into two large groups – self-centered and socialized. In self-centered speech, the child does not want to be listener and is not interested in whether those whom he/she refers to are listening to him/her. He/she has the hope that he/she is heard and understood, so he/she does not have influence upon others in order to be heard. He/she speaks for him/herself or for the pleasure of engaging someone in his/her direct action. Speech is considered self-centered because the child speaks for him/herself and does not seek to support or influence the interlocutor's point of view. The interlocutor for him/her is an situational person.

The opposite of self-centered (egocentric) speech is socialized speech, which involves purposeful transmission of information, criticism, orders, requests and threats, questions and answers. Unlike self-centered, socialized speech has communicative orientation. Such speech is necessary for interaction with others, for exchange of ideas.

J. Piaget's research on the nature of speech egocentrism in children has received a number of objections from the national psychologist L. Vyhotskyi.

The scientist considered and understood the nature of self-centered speech fundamentally different than J. Piaget.

From the position of cultural and historical conception, L. Vyhotskyi asserted that the nature of children's speech self-centeredness is regarded as social, and that all higher mental functions arise in the course of cooperation of the child with adults. Interiorizing, they become individually specific to each child, transforming into their individual functions. According to the law of higher psychic functions development, which arise initially in collective interaction, egocentric speech is one of the phenomena of the transition from speech for others to speech for oneself, the transition from interpsychic functions to intrapsychic ones. Genetic development of child's speech according to L. Vyhotskyi has the following scheme: social speech – egocentric speech – internal speech.

Conclusions. *Summarizing, we can conclude that for J. Piaget, egocentric speech is the speech of a child from his/her point of view, and for L. Vyhotskyi (egocentric speech) is speech for him/herself. At the same time, both psychologists believed that self-centered speech was transitional stage of the development of child's speech, but considered different ways of its development.*

Key words: *self-centered (egocentric) speech, thinking, socialized speech, child's mental development.*

Вступ. Ефективному спілкуванню та взаємодії з іншими людьми може перешкоджати – егоцентризм. Як психологічне явище, егоцентризм є віковою особливістю дітей дошкільного віку, хоча яскраво він проявляється і у молодших школярів. Досить часто в дитячих колективах, саме егоцентризм зумовлює конфлікти, суперечки та непорозуміння між однолітками в процесі їх спілкування та сумісної діяльності.

Першим, хто звернув увагу і відкрив феномен егоцентризму у дитини, був швейцарський психолог Ж. Піаже. Досліджуючи психологію дитячого мислення, вчений вперше у термінологічну базу психологічної науки, вводить поняття егоцентризм. Ж. Піаже на ранніх етапах дослідження пізнавального егоцентризму виявив і описав егоцентризм дитячого мислення та мовлення, який він пов'язував з психічним розвитком дитини. Жан звернув увагу, що у дітей дошкільного віку існує мова ні до кого не спрямована, така мова отримала назву егоцентрична (Піаже, 1969, 1994, 1981).

Теоретичне обґрунтування проблеми. В психології – мовлення, яке безпосередньо спрямоване для себе отримало назву егоцентричне мовлення. Концепція дитячого егоцентризму в теорії Ж. Піаже посідає центральне місце. Згідно з цією теорією, «егоцентризм» позначає особливу стадію розвитку мислення і мовлення дитини від трьох до шести років. Вчений виходив з того, що між думкою дитини і реальністю, яка нею пізнається, існує дієво-утворюючий зв'язок. Згідно з його поглядами, взаємозв'язок між думкою і реальністю відбувається завдяки предметно-утворюючим діям індивіда з об'єктами, які включають цю реальність (Піаже, 1994).

Свої перші фундаментальні дослідження Ж. Піаже організував разом зі своїм асистентом у "Будинку немовлят" Інституту Ж.-Ж. Руссо. Упродовж одного місяця на ранкових заняттях вони спостерігали за мовленням двох хлопчиків, при цьому докладно записували все, про що говорили діти. Фрази дітей які вони фіксувалися були пронумеровані та класифікувалися за елементарними функціональними категоріями (Піаже, 1994; Флейвелл, 1967).

За критерієм комунікативної спрямованості мовлення дитини Ж. Піаже класифікував на дві великі групи – егоцентричне і соціалізоване. При егоцентричному мовленні дитина не прагне бути слухачем і її не цікавить чи слухають її ті, до кого вона звертається. Вона має надію що її слухають і розуміють, тому вона і не впливає на інших з метою домогтися щоб її слухали. Вона говорить або для себе, або заради задоволення прилучити когось до своєї безпосередньої дії. Мовлення вважається егоцентричним оскільки, дитина говорить лише про себе і не прагне стати на точку зору співрозмовника чи вплинути на нього. Співрозмовник для неї – випадкова людина (Піаже, 1994; Цемрюк, 2005). Насправді, егоцентричне мовлення дитини не виконує комунікативної функції і не виступає інформаційним повідомленням. Егоцентричне мовлення виступає перешкодою для розуміння інших людей і координації їх поглядів. За даними Ж. Піаже, кількість егоцентричних речень становить майже більшу половину відсотків від загальної кількості фраз, які дитина промовляє (Флейвелл, 1967: 355–336). На відміну від мовлення дитини, егоцентричне мовлення для дорослої людини є основою внутрішнього мовлення.

За концепцією Ж. Піаже, егоцентричне мовлення поділяється на три категорії: повторення (ехолалія), монолог, монолог двох чи колективний монолог. Кожна з цих категорій відрізняється тим, що мова дитини виявляється ні до кого не спрямованою (Піаже, 1994: 186).

Ехолалія – механічне повторення окремих слів та виразів, від чого дитина отримує задоволення, ці слова чи вирази не спрямовані ні на кого, тобто, відбувається гра слів. Монолог – виявляється в тому, що дитина говорить сама з собою, це схоже на розмірковування вголос. Мовні фрази названі Ж. Піаже «колективним монологом» на перший погляд, передбачають звернене спілкування до присутніх людей, однак наявність групи далеко не завжди, і особливо в дитинстві, детермінує спрямовану на співрозмовника мову. «Колективний монолог» – це одна із соціальних форм егоцентричних різновидів мовлення

дитини. Дитині, що розмовляє таким чином, не вдається примусити слухати своїх співрозмовників, тому що фактично вона до них не звертається. Також, для такого типу мовних фраз характерна голосна мова ні до кого не спрямована, тобто дитина говорить сама для себе перед присутніми. Фрази починаються зі слів «У мене...», «Я...», котрі начебто передбачають увагу слухачів, однак, за змістом це зовсім не бажання повідомити щось, а лише міркування дитини вголос про свої дії. Ж. Піаже звертає увагу також на той факт, що «колективний монолог» можна виявити і у деяких дорослих, які мають звичку голосно розмірковувати, так як начебто їх хтось слухає (Піаже, 1994: 23–24).

Протилежним егоцентричному мовленню є соціалізоване мовлення, яке припускає цілеспрямовану передачу інформації, критику, наказ, прохання і погрозу, запитання і відповіді. На відміну від егоцентричного, соціалізоване мовлення має комунікативну спрямованість. Таке мовлення необхідне для взаємодії з оточуючими людьми, для обміну думками. Однак, соціалізоване мовлення проявляється у дітей епізодично. Соціалізоване мовлення Ж. Піаже виокремлює на чотири категорії: адаптована інформація, критика, наказ, прохання і погрози, запитання і відповіді.

Адапована інформація – передбачає цілеспрямований обмін думками між співрозмовниками, суперечку чи співпрацю по досягненню спільної мети. Мовлення, під час такого двобічного процесу, виконує функцію повідомлення думки. Саме таке мовлення за словами вченого, породжує діалог. А. Богуш наголосивши про актуальність концепції Ж. Піаже в сучасних умовах, визначила види адаптованої інформації: звичайне повідомлення, суперечка, відсутність причинного пояснення (Богуш, 2000).

Критика – це специфічні зауваження, які дитина висловлює до співрозмовника з приводу роботи чи поведінки інших людей. Зауваження, які дитина висловлює, носять афективний характер, підкреслюючи при цьому зверх свого «Я» та принижуючи «Я» іншого. В свою чергу в критика поділяється на дві категорії: наказ та критика і глузування. Під час наказу, прохання та погрози – відбувається процес впливу однієї дитини на іншу.

Наступна категорія соціалізованого мовлення – питання. В ході взаємодії діти один одному ставлять запитання, які спонукають до відповіді. Тому ці питання слід відносити до соціалізованого мовлення.

Під відповідю Ж. Піаже розумів – адаптовані висловлювання, які дитина отримує від співрозмовника на поставленні запитання та на накази, але це не відповіді під час діалогу. В свою чергу, відповіді також як і питання, відносяться до соціалізованого мовлення.

Згідно теоретичних положень Ж. Піаже егоцентризм мовлення має інтелектуальну природу, тобто є наслідком егоцентризму мислення, який наявний на ранніх стадіях розвитку людини, а також залежить від навичок комунікативної взаємодії дитини з іншими людьми. Ці навички не перетворюють природу

інтелекту, але створюють умови, в яких його функції реалізуються. Тобто, інші люди створюють соціально-психологічне середовище, що є чинником, який сприяє виробленню комунікативних навичок і подоланню егоцентризму (Піаже, 1994: 51–231).

Внаслідок того, що егоцентричне мовлення є наслідком егоцентричного мислення дитини, Ж. Піаже подав розвиток логічного мислення дитини у вигляді схеми в такій генетичній послідовності: позамовленнєве аутичне мислення – егоцентричне мовлення і егоцентричне мислення – соціалізоване мовлення і логічне мислення. Все сказане дозволяє зробити висновок про те, що доля егоцентризму дитячого мовлення аналогічна долі егоцентризму дитячого мислення. Тобто, разом з віковим дозріванням інтелекту, егоцентричне мовлення зменшується і зникає зовсім приблизно в 7-8 років.

Але до цього таке мовлення є перешкодою для розуміння інших людей і координації поглядів, і пов'язаною з нею кооперацією. Дитяче мовлення егоцентричне, оскільки дитина говорить зі своєї точки зору і не прагне встати на точку зору співрозмовника. При цьому дитина має надію, що її слухають і розуміють, тому вона і не впливає на інших з метою домогтися щоб її слухали. Отже, вербальний егоцентризм дитини відрізняється тим, що вона: говорить, не намагаючись впливати на співрозмовника; не усвідомлює різниці між власною точкою зору і точкою зору інших (Пашукова, 1998: 32–33).

Аналізуючи генетичну концепцію Ж. Піаже, про походження егоцентризму, можна зробити висновок що мовленнєвий егоцентризм пов'язаний з досвідом комунікативної взаємодії дитини з іншими людьми. Але в той же час виявлений феномен егоцентризму мови та його аналіз вказує на соціально-психологічні обставини як на фактори, а не на природу егоцентризму.

Після оприлюднення результатів свого дослідження серед кола зарубіжних та вітчизняних психологів почалася низка дискусій, щодо отриманих результатів Ж. Піаже. Серед основних опонентів були Л. Виготський, Ш. Бюлер, В. Штерн, С. Айзекса, М. Хьюз, М. Маратсос, М. Доналдсон та інші (Доналдсон, 1985; Обухова, 1981). В той же час дослідження Ж. Піаже отримали низку заперечень з боку вітчизняного психолога Л. Виготського, який теж займався вивченням дитячого мовного егоцентризму. З позиції культурно-історичної концепції, він вважав, що природа дитячого мовного егоцентризму розглядається як соціальна.

Л. Виготський ознайомившись, з концепцією Ж. Піаже щодо дитячого егоцентризму, організував власні дослідження, присвячені проблемі мислення і мовлення дитини, які на той час були предствлені на огляд науковій спільноті.

Аналізуючи з точки зору фактів і теорії концепцію дитячого егоцентризму, вчений, прийшов до власних остаточних висновків про стадії розвитку дитячого інтелекту та мовлення, які суттєво відрізняються від

тих, які зробив його швейцарський колега. Л. Виготський насамперед, наголошує на тому, що аутичне мислення ні в генетичному, ні у структурному і функціональному відношенні не є первиною стадією розвитку мислення і, відповідно до сказаного, зазначив, що егоцентризм дитячого мислення також не варто розглядати перехідною стадією між аутичною і об'єктивно-логічною стадією мислення (Цемрюк, 2006; 2005).

Л. Виготський розглядав і розумів природу егоцентричного мовлення принципово інакше, ніж Ж. Піаже. З метою вивчення психологічної природи виникнення мовленнєвого егоцентризму та основних його функцій в дитячому віці, ним були організовані експериментальні та клінічні дослідження, які показали, що егоцентричне мовлення у діяльності дитини відіграє надзвичайно важливу роль. У тих випадках, коли експериментатор навмисно організовувалися експериментальні порушення, які викликали складнощі у дітей під час виконання роботи, коефіцієнт егоцентричного мовлення у них підвищувався вдвічі, у порівнянні з нормальним коефіцієнтом який був підрахований Ж. Піаже. Це свідчить про те, що дитина, яка зустрілася з труднощами під час роботи, намагається осмислити ситуацію, що склалася. Між тим, коли порушення не викликалися під час діяльності, коефіцієнт мовного егоцентризму був нижчий, навіть ніж у досліджуваних Ж. Піаже. На цій підставі, Л. Виготський зробив висновок про те, що саме труднощі, які виникають під час діяльності, є головним фактором виникнення егоцентричного мовлення у дитини. Таке мовлення виступає своєрідним способом мислення і виконує функцію орієнтування та планування власних дій у ситуації, що склалася (Флейвелл, 1967).

З позиції культурно-історичної концепції, вчений стверджував, що природа дитячого мовного егоцентризму розглядається як соціальна, а всі вищі психічні функції виникають у ході співпраці дитини з дорослими. Інтеріоризуючись, вони стають індивідуально притаманними кожній дитині, перетворюючись у її індивідуальні функції. Згідно з законом розвитку вищих психічних функцій, що виникають спочатку у колективній взаємодії, егоцентричне мовлення є одним з феноменів переходу від мовлення для інших до мовлення для себе, перехід від інтерпсихічних функцій до інтропсихічних (Виготський, 1982; 1984).

За Л. Виготським, розвиток вищих психічних функцій пов'язаний з навчанням та з засвоєнням заданих взірців. Вони виникають поступово всередині процесу співпраці та впливу дорослого на дитину, інтеріоризуючись, переходять від внутрішнього плану до зовнішнього, перетворюючись у функції, які притаманні власне дитині. Егоцентризм з'являється в той час, коли структура мови перебудовується. Спочатку це зовнішнє мовлення для себе, для регуляції своєї поведінки дій. Лише згодом, разом з виникненням внутрішнього мовлення, підключається до функцій мислення.

Варто розглянути і той факт, що Л. Виготський прийшов до протилежного висновку відносно того, що егоцентричне мовлення дитини є проявом егоцентризму мислення, який раніше зробив Ж. Піаже. І з цього приводу він зазначає: «Інтелектуальна функція егоцентричного мовлення не є прямим відображенням егоцентризму дитячої думки, але демонструє, що егоцентричне мовлення за певних умов стає засобом реалістичного мислення дитини» (Піаже, 1969). Це говорить про те, що між егоцентричним мовленням і егоцентричним характером мислення може не існувати ніякого зв'язку. Тому що, егоцентричне мовлення виконує функцію прямо протилежну егоцентричному мисленню, функцію реалістичного мислення.

На підставі аналізу отриманих даних, Л. Виготський прийшов до висновку, що егоцентричне мовлення – це особлива форма мовлення дитини. Оскільки, першочергова функція мовлення – це функція повідомлення, соціальної взаємодії, то первісне мовлення дитини вважається соціальним. Воно розвивається за принципом диференціації окремих функцій і приблизно у сім – вісім років досить різко диференціюється на егоцентричне та комунікативне мовлення. І, відповідно до гіпотези Л. Виготського, егоцентричне мовлення виникає на основі соціального, шляхом перенесення набутих дитиною соціальних форм поведінки, форм колективної співпраці, у сферу особистісних психологічних функцій. У свою чергу, на основі егоцентричного мовлення, виникає внутрішнє мовлення, яке і є основою мислення дитини, як аутичного, так і логічного.

Процес виникнення внутрішнього мовлення відбувається шляхом відокремлення від егоцентричного мовлення, поступового скорочення і кінцевого його перетворення у внутрішнє мовлення. Тому егоцентричне мовлення і вважається Л. Виготським особливою, проміжною формою від мовлення зовнішнього до мовлення внутрішнього, від соціального мовлення до індивідуального (Цемрюк, 2005). Егоцентричне мовлення – це мовлення, яке займає проміжну позицію між мовленням дитини, що бере участь у спілкуванні з іншими людьми, і внутрішнім мовленням для себе. Егоцентричне мовлення – це ніби те міркування, яке відбувається із самим собою, чи мислення вголос. Тому Л. Виготський вважав, що егоцентричне мовлення не згасає з віком, а переходить у внутрішній план.

З огляду на вище сказане, генетичний розвиток мовлення дитини за Л. Виготським, має таку схему: соціальне мовлення – егоцентричне мовлення – внутрішнє мовлення. І на певному етапі розвитку дитини егоцентричне мовлення є необхідним для самоствердження особистості та прояву своєї особистості.

Міркування та зауваження, які були наведені Л. Виготським, змусили Ж. Піаже переглянути свої положення щодо егоцентризму мовлення дитини та в деяких випадках погодитись з радянським вченим. На основі цього Ж. Піаже було зроблено остаточний висновок про те, що дитяча мова

егоцентрична не цілком. Але в той же час він відмітив, що феномен егоцентричного мовлення має місце, хоча коефіцієнт його непостійний, а тому ним особливо не обговорювався, оскільки досить часто був неправильно сприйнятий опонентами. Ж. Піаже особисто робив наголос на тому, що егоцентризм являє собою головну перешкоду для координації точок зору та для кооперації дитини з оточуючими людьми. Саме завдяки встановленню відносин кооперації відбувається усвідомлення інших точок зору, розвиток мислення. Вчений вважав відносини кооперації однією з умов подолання егоцентризму.

Результати та дискусії. Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що для Ж. Піаже егоцентричне мовлення являє собою мовлення дитини зі своєї точки зору, а для Л. Виготського – це мовлення для себе. Поряд з цим, обидва психолога вважали що егоцентричне мовлення є перехідною стадією розвитку мовлення дитини, однак вбачали різні шляхи його розвитку.

Проаналізувавши концепції Ж. Піаже та Л. Виготського, можна простежити низку факторів, які впливають на величину егоцентричного мовлення дитини. Один із вагомих факторів, на які звертали увагу обидва вчені - соціально-психологічний фактор. Коефіцієнт егоцентричного мовлення навіть в однієї дитини, на думку Ж. Піаже, може варіювати в залежності від її активності, соціального середовища та типу соціальних відносин, які існують між дитиною і дорослим, чи від типу відносин між дитиною і дітьми-ровесниками. Але, завдяки одержаним коефіцієнтам, виявлена наступна закономірність: там де використовується авторитарний стиль взаємовідносин дорослого з дитиною, значно підвищується коефіцієнт егоцентричного мовлення. Наявність дискусії і суперечок між однолітками активізує соціалізоване мовлення. В ситуації коли, дитину не розуміють, коли її не можуть чути оточуючі, тобто дитина не має змоги самоствердитись чи вступити у систему відносин з іншими, тоді коефіцієнт егоцентричного мовлення збільшується. І саме цей соціально-психологічний аспект є свідченням зв'язку егоцентризму мовлення з розвитком особистості дитини.

Друга закономірність полягає в тому, що чим молодша дитина, тим більшим є її егоцентризм. У порівнянні з віком, ситуації, в яких вимірюється коефіцієнт егоцентричного мовлення, розрізняються менше. Найбільша величина егоцентризму виявляється у три роки. У цей час егоцентричне мовлення складає 75% від усієї спонтанної мови дитини, у шість років - 48-50%, у сім років - 27%. На думку Ж. Піаже,

егоцентричне мовлення після семи років може в нормі взагалі зникнути, оскільки темпи його зниження від трьох до шести років дуже значні.

Тимчасом, оприлюднені серед кола наукової громадськості дві здавалося б безсуперечні концепції дитячого егоцентризму, і до цього часу викликають обговорення серед науковців, які намагаються критично підійти до їх розгляду.

Висновки. Аналізуючи історію досліджень егоцентризму дитячого мовлення в психології, можна виділити два її етапи. Перший етап пов'язаний з ім'ям Ж. Піаже. Під егоцентричним мовленням дитини він розумів мову спрямовану на себе, яка не виконує комунікативну функцію по відношенню до інших. Така мова була виявлена під час аналізу фраз які дитина промовляла в присутності інших людей. За критерієм комунікативної спрямованості мовлення дитини поділяється на дві протилежні групи егоцентричне та соціалізоване.

Ж. Піаже та його послідовники співвідносили егоцентричне мовлення з егоцентричним мисленням та з особливою стадією розвитку психіки дитини. Вважалось, що з віком така мова зникає і з'являється більш свідомо і зрозуміла мова для інших. На думку Ж. Піаже егоцентризм являє собою головну перешкоду для координації точок зору та для процесу кооперації з іншими людьми.

Другий період пов'язаний з ім'ям вітчизняного психолога Л. Виготського, який досліджував соціально-психологічні фактори егоцентричної мови в руслі культурно-історичної концепції. Він звернув увагу на значення егоцентричної мови під час розвитку вищих психічних функцій. Згідно зазначеної концепції егоцентрична мова не остаточно відділилась від соціальної мови, яка насамперед виконує комунікативну функцію.

На основі досліджень Ж. Піаже та Л. Виготського відносно природи егоцентричної мови, можна зробити висновок про важливу роль соціально-психологічного фактору в егоцентричній мові дитини. Мова дитини формується в процесі інтерперсональної взаємодії дитини з дорослим. Мовлення стає егоцентричним в період процесу інтеріоризації і формування мислення дитини. Згідно розглянутих концепцій егоцентричне мовлення, на нашу думку, виконує функцію самоствердження для особистості яка формується. Егоцентричне мовлення в системі відносин із соціальним середовищем дає змогу дитині відчувати свої індивідуальні особливості серед інших людей, проявити свою особистість, яка за своїм походженням є соціальна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. М. Проблема егоцентричного мовлення у спадщині Жана Піаже. *Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту*. Випуск 9, 2000. С. 66–69.
2. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника. *Педагогіка і психологія*. № 1 (26). К.: Педагогічна думка, 2000. С. 5–10.
3. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии / под ред. В. В. Давыдова. Т. 2. 3. Собрание сочинений: В 6-ти т. М.: Педагогика, 1982. 504 с.

4. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 томах. / под ред. М.Г. Ярошевского. М.: Педагогика, 1984. С. 32–37.
5. Доналдсон М. Мыслительная деятельность детей. М.: Педагогика, 1985. 192 с.
6. Обухова Л. Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы. М.: Трикола, 1995. 360 с.
7. Обухова Л. С. Концепция Ж. Пиаже: За и против. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. 191 с.
8. Пашукова Т. В. Эгоцентризм в подростковом и юношеском возрасте: причины и возможности коррекции. М.: Институт практической психологии, 1998. 160 с.
9. Пиаже Ж. Психология интеллекта. *Избранные психологические труды*. М.: Просвещение, 1969. С. 51–231.
10. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. М.: Педагогика-Пресс, 1994. 528с.
11. Пиаже Ж. Эгоцентрическая речь. *Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления* / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Петухова. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. С. 183–187.
12. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. К.: Вища школа, 1982. 216 с.
13. Флейвелл Дж.Х. Генетическая психология Жана Пиаже. М.: Просвещение, 1967. 623 с.
14. Цемрюк І. Г. Види та типи егоцентризму особистості. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. № 10(34). С. 18.
15. Цемрюк І.Г. Теоретичні засади вивчення мовленнєвого егоцентризму в дошкільному віці. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименка. К., 2005. Т. VII. Вип. 7. С. 374–380.

REFERENCES:

1. Bohush A.M. Problema ehotsentrychoho movlennia u spadschyni Jean Piaget [The problem of egocentric speech in the inheritance of Jean Piaget]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnogo pedahohichnoho instytutu*. Vypusk 9, 2000. S. 66–69 [in Ukrainian].
2. Bohush A.M. Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannia movlennievoi kompetentsii doshkilnyka [Theoretical and methodological principles of preschooler language competence formation]. *Pedahohika i psyhohohiia*. № 1 (26). K.: Pedahohichna dumka, 2000. S. 5–10 [in Ukrainian].
3. Vyhotskiy L.S. *Problemy obschei psihologii [Problems of general psychology]*. / Pod red. V.V. Davydova. T. 2. // Sobranie sochineniy: V 6-ty t. M.: Pedahohika, 1982. 504 s. [in Russian].
4. Vyhotskiy L.S. *Sobranie sochineniy: V 6-ty t [Collection of works in 6 volumes]*. / pod red. M.H.Yaroshevskoho. M.: Pedahohika, 1984. S. 32–37 [in Russian].
5. Donaldson M. *Myslitelnaia deiatelnost detei [Thinking activity of children]*. M.: Pedahohika, 1985. 192 s. [in Russian].
6. Obuhova L.F. *Detskaia psihohohiia: teoriia, fakty, problem [Child's psychology: theory, facts, problems]*. M.:Trivola, 1995. 360 s. [in Russian].
7. Obuhova L.S. *Kontseptsiiia J.Piaget: Za i protiv [J. Piaget's Concept: Pros and Cons]*. :M.:Izd-vo Mosk.un-ta, 1981. 191 s. [in Russian].
8. Pashukova T.V. *Ehotsentryzm v podrostkovom i yunosheskom vozraste: prychny i vozmozhnosti korektsii [Self-centeredness in adolescence and juvenile age: causes and opportunities for correction]*. M.: Insititut prakticheskoi psihohohii, 1998. 160 s. [in Russian].
9. Piaget J. *Psihohohiia intelekta [Psychology of intelligence]* // Izbranye psihohohicheskyye trudy. M.: Prosvescheniie, 1969. S. 51–231 [in Russian].
10. Piaget J. *Rech i myshleniia rebyonka [Speech and thinking of the child]*. M.: Pedahohika-Press, 1994. 528 s. [in Russian].
11. Piaget J. *Ehotsenricheskaia rech [Self-centered speech]* // Hrestomatiiia po obschei psihohohii. Psihohohiia myshleniia (Pod.red. Yu.B.Hippenreiter, V.V.Petuhiva). M.: Izd-vo Mosk.un-ta, 1981. S.183–187 [in Russian].
12. *Psihohohichnyi slovnyk [Psychological Dictionary]* / Za red. V.I. Voytyka. K.: Vyscha shkola, 1982. 216 s. [in Ukrainian].
13. Flavel Jh. *Heneticheskaiia psihohohiia Jean Piaget [Jean Piaget's Genetic Psychology by]*. M.: Prosvescheniie, 1967. 623 s. [in Russian].
14. Tsemriuk I.H. Vidy ta typy ehotsentryzmu osobystosti [Kinds and types of the personality egocentricism] / *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova*. Seriiia № 12. Psihohohichni nauky: Zb. naukovykh pratz. K.: NPU imeni Drahomanova, 2006. № 10(34). S. 18 – 22 [in Ukrainian].
15. Tsemriuk I.H. Teoretychni zasady vyvchennia movlennievoho ehotsenryzmu v doshkolnomu vitsi [Theoretical principles of speech self-centeredness study at preschool age]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psihohohii. Zbirnyk naukovykh pratz Instytutu psihohohii im. H.S.Kostiuka APN Ukrainy* / Za red. S.D.Maksymenka.– K., 2005.– T.VII. – Vyp. 7., S. 374–380. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019.
The article was received 20 September 2019.